

XORIJIY DAVLATLARDA SMART TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA SUN'IY INTELEKTDAN FOYDANISHNING MOLIVAVIY JIHATLARI

Mamurov Samadjon Igamnazarovich,
O'zbekiston xalqaro islomshunoslik akademiyasi v.b. dotsenti, PhD
Darmenbayeva Shamengul Sagiyevna,
O'zbekiston xalqaro islomshunoslik akademiyasi magistranti

So'nggi yillarda global turizm sanoati raqamli transformatsiya jarayonini boshdan kechirmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida turizm infratuzilmasi, xizmat ko'rsatish jarayonlari hamda boshqaruv tizimlari yangi bosqichga ko'tarildi. Ayniqsa, smart turizm (aqli turizm) konsepsiyasi turizm sohasida innovatsion yondashuv sifatida shakllanib, turistik xizmatlar sifatini oshirish, resurslardan samarali foydalanish hamda turistlar uchun qulay va individual xizmatlar yaratishda muhim rol o'ynamoqda. Smart turizm raqamli platformalar, katta ma'lumotlar (Big Data), Internet of Things (IoT), mobil ilovalar va sun'iy intellekt kabi zamonaviy texnologiyalarni turizm boshqaruvi bilan integratsiyalashni nazarda tutadi.

Bugungi kunda sun'iy intellekt (Artificial Intelligence) smart turizm tizimining eng muhim texnologik komponentlaridan biri sifatida qaralmoqda. Sun'iy intellekt yordamida turistik oqimlarni prognozlash, turizm infratuzilmasini optimallashtirish, xizmatlarni personalizatsiya qilish hamda marketing strategiyalarini samarali shakllantirish imkoniyati paydo bo'lmoqda. Masalan, AI asosidagi chat-botlar, aqli tavsiya tizimlari, dinamik narxlash modellari va ma'lumotlarni tahlil qilish platformalari turizm xizmatlari samaradorligini sezilarli darajada oshirmoqda. Shu bilan birga, sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etish turizm iqtisodiyotida yangi moliyaviy mexanizmlar, investitsiya yo'nalishlari va xarajatlarni optimallashtirish imkoniyatlarini ham yuzaga keltirmoqda.

Xorijiy davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, smart turizmni rivojlantirish jarayonida sun'iy intellekt texnologiyalariga investitsiya kiritish turizm sektorining raqobatbardoshligini oshirish, xizmatlar samaradorligini ta'minlash hamda turistik daromadlarni ko'paytirishda muhim omil hisoblanadi. Masalan, Yaponiya, Janubiy Koreya, Singapur, Ispaniya va BAA kabi davlatlarda AI texnologiyalari turistik oqimlarni boshqarish, transport tizimlarini optimallashtirish, mehmonxona xizmatlarini avtomatlashtirish va turizm marketingini raqamlashtirishda keng qo'llanilmoqda.

Shu nuqtai nazardan, smart turizmni rivojlantirishda sun'iy intellektdan foydalanishning moliyaviy jihatlarni o'rganish, ya'ni ushbu texnologiyalarni joriy etish uchun zarur investitsiyalar, iqtisodiy samaradorlik, xarajatlarni kamaytirish mexanizmlari hamda turizm daromadlariga ta'sirini tahlil qilish dolzarb ilmiy masalalardan biri hisoblanadi.

Bugungi kunda smart turizmni rivojlantirish jarayonida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish global turizm industriyasining eng muhim yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda. Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi natijasida turizm xizmatlari tizimi tubdan o'zgarib, turistik xizmatlarni boshqarish, marketing strategiyalarini shakllantirish hamda turistlar oqimini prognozlash jarayonlarida sun'iy intellektdan keng foydalanilmoqda. Xususan, sun'iy intellekt asosidagi analitik tizimlar, tavsiya algoritmlari, aqlli navigatsiya, virtual gidlar va avtomatlashtirilgan xizmat platformalari smart turizm infratuzilmasining muhim elementlari hisoblanadi.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, global miqyosda sun'iy intellekt asosidagi turizm texnologiyalari bozori 2024 yilda 3,37 mlrd AQSh dollariga teng bo'lgan bo'lsa, 2030-yilga kelib ushbu ko'rsatkich 13,8 mlrd dollardan ortiq qiymatga yetishi prognoz qilinmoqda. Ushbu sohada o'sish sur'ati yiliga o'rtacha 26–28 %ni tashkil etmoqda²³⁴.

Bu ko'rsatkichlar smart turizmga sun'iy intellekt texnologiyalarining moliyaviy ahamiyati ortib borayotganini ko'rsatadi. Sun'iy intellekt yordamida turistik xizmatlarni optimallashtirish, marketing xarajatlarini kamaytirish, turistlar ehtiyojlarini aniq prognoz qilish va xizmatlarni individuallashtirish imkoniyatlari kengaymoqda.

Xorijiy davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, smart turizmni rivojlantirishda sun'iy intellekt texnologiyalariga katta miqdorda investitsiyalar kiritilmoqda. Masalan, Yaponiya, Janubiy Koreya, Singapur va Ispaniya kabi davlatlarda turizm infratuzilmasini boshqarishda sun'iy intellekt asosidagi tizimlar keng qo'llanilmoqda. Xususan, aviatsiya va transport tizimlarida sun'iy intellekt yordamida parvoz yo'nalishlari optimallashtirilmoqda, bu esa yoqilg'i xarajatlarini kamaytirish hamda ekologik barqarorlikni ta'minlashga xizmat qilmoqda. Shuningdek, mehmonxona biznesida sun'iy intellekt yordamida energiya sarfini boshqarish, oziq-ovqat chiqindilarini kamaytirish va xizmatlarni avtomatlashtirish orqali operatsion xarajatlar sezilarli darajada kamaymoqda²³⁵.

Shu bilan birga, smart turizm texnologiyalarini joriy etish natijasida global turizm oqimi ham sezilarli darajada oshmoqda. Masalan, Ispaniya 2025-yilda 96,8 million xalqaro turistni qabul qilib, mamlakat turizm daromadlarini 134,7 milliard yevroga yetkazdi. Turizm sektori mamlakat YAIMining 12,6 % ini tashkil etmoqda²³⁶.

Bu kabi natijalar turizm infratuzilmasini raqamlashtirish va sun'iy intellektdan foydalanish orqali turizm sektorining iqtisodiy samaradorligini oshirish mumkinligini ko'rsatadi.

Smart turizmni rivojlantirish jarayonlari O'zbekistonda ham faol amalga oshirilmoqda. So'nggi yillarda mamlakatda turizm sohasini raqamlashtirish, elektron xizmatlarni joriy etish hamda sun'iy intellekt texnologiyalarini rivojlantirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan,

²³⁴ <https://www.grandviewresearch.com/industry-analysis/artificial-intelligence-ai-tourism-market-report>

²³⁵ Mark Hillsdon. How travel is getting smart, and more sustainable, with AI. June 4, 2025

²³⁶ <https://apnews.com/article/spain-record-foreign-tourists-5aad69a1bab3ebcbe1bb56d07e19d17b>

“O‘zbekiston – 2030” strategiyasi doirasida sun‘iy intellekt texnologiyalarini rivojlantirish va mamlakatni mintaqaviy IT-markazga aylantirish vazifasi belgilangan²³⁷.

O‘zbekistonda turizm sohasida raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali smart turizm infratuzilmasini shakllantirish jarayoni jadallashmoqda. Masalan, elektron vizalar tizimi, onlayn bron qilish platformalari, mobil turizm ilovalari, virtual ekskursiyalar va elektron turistik kartalar kabi raqamli xizmatlar joriy etilmoqda.

2024-yilda O‘zbekistonga kelgan xalqaro turistlar soni 7,95 million kishini tashkil etgan, turizm kompaniyalari tomonidan 1,97 milliondan ortiq turistga xizmat ko‘rsatilgan hamda 600 mingdan ortiq tur paketlari sotilgan²³⁸.

Bundan tashqari, mamlakatda sun‘iy intellekt va raqamli infratuzilmani rivojlantirish maqsadida yirik investitsiya loyihalari amalga oshirilmoqda. Jumladan, Qoraqalpog‘iston hududida sun‘iy intellekt va ma‘lumotlar markazlari uchun maxsus investitsiya zonasi tashkil etilib, 2030 yilga qadar ushbu sohada 1 milliard dollardan ortiq xorijiy investitsiyalarni jalb qilish rejalashtirilgan.

Shuningdek, turizm sohasida smart texnologiyalarni joriy etish doirasida elektron chipta tizimi, audiogidlar, virtual 3D ekskursiyalar hamda tarixiy obidalar haqida ko‘p tilli raqamli kataloglar yaratish ishlari amalga oshirilmoqda.

Umuman olganda, smart turizmni rivojlantirishda sun‘iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish turizm infratuzilmasini modernizatsiya qilish, xizmat ko‘rsatish samaradorligini oshirish hamda turizm daromadlarini ko‘paytirishda muhim moliyaviy instrumentga aylanmoqda. Xorijiy davlatlar tajribasi va O‘zbekiston misolida olib borilayotgan islohotlar sun‘iy intellekt texnologiyalarini turizm sohasiga joriy etish turizm iqtisodiyotining raqobatbardoshligini oshirishda muhim omil ekanligini ko‘rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. <https://www.grandviewresearch.com/industry-analysis/artificial-intelligence-ai-tourism-market-report>
2. Mark Hillsdon. *How travel is getting smart, and more sustainable, with AI.* June 4, 2025
3. <https://apnews.com/article/spain-record-foreign-tourists-5aad69a1bab3ebcbe1bb56d07e19d17b>
4. https://gov.uz/en/digital/activity_page/sun-iy-intellekt
5. www.stat.uz

²³⁷ https://gov.uz/en/digital/activity_page/sun-iy-intellekt

²³⁸ www.stat.uz